

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ МУАССАСАЛАРИ UCHUN SAMARALI O'QUV DASTURLARINI ISHLAB CHIQUISH

Satimuratova Rayxan Aytmuratovna

*Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus shaxridagi 14-sonli davlat
maktabgacha ta'lim tashkiloti metodisti*

Annotatsiya: Samarali o'quv dasturlarini loyihalash maktabgacha ta'lim muassasalari uchun asos bo'lib, uch yoshdan besh yoshgacha bo'lgan bolalarning erta ta'lim tajribasini shakllantiradi. Ushbu maqolada bolaning yaxlit rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi o'quv dasturini ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan tamoyillar va strategiyalar o'rganiladi. Asosiy tamoyillar rivojlanishga mos keladigan amaliyotlar, kognitiv, ijtimoiy-emotsional, jismoniy va ijodiy sohalarni o'z ichiga olgan yaxlit yondashuv va o'yinga asoslangan ta'limning integratsiyasini o'z ichiga oladi. Samarali maktabgacha ta'lim dasturining elementlari tematik birliklar, loyihaga asoslangan ta'lim, barqarorlik va o'z-o'zini tartibga solishga yordam beradigan kundalik tartiblar, doimiy baholash va ota-onalarning kuchli ishtirokini o'z ichiga oladi. Bunday o'quv dasturini amalga oshirish yosh o'quvchilarning turli ehtiyojlarini qondirish uchun doimiy baholash va moslashishni talab qiladi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, o'quv dasturlarini loyihalash, yaxlit rivojlanish, bolalarga yo'naltirilgan ta'lim, o'yinga asoslangan ta'lim, rivojlanishga mos keladigan amaliyotlar, tematik birliklar, loyiha asosida o'qitish, kundalik tartiblar, baholash, ota-onalarning ishtiroki, erta bolalik davridagi ta'lim.

Kirish

Bolalikning shakllanish yillarida maktabgacha ta'lim bolaning kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Maktabgacha ta'lim muassasalari tomonidan qabul qilingan o'quv dasturlari ushbu muhim erta tajribalarni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'quv faoliyati va muhitini sinchkovlik bilan tuzib, o'qituvchilar nafaqat yosh bolalarni kelajakdagi akademik qiyinchiliklarga tayyorlaydilar, balki ularda tug'ma qiziqish va o'rganishga bo'lgan muhabbatni kuchaytiradilar. Maktabgacha ta'lim muassasalarida samarali o'quv rejasini tuzish uchun yoshdan besh yoshgacha bo'lgan bolalarning rivojlanishdagi noyob ehtiyojlarini qondirish uchun moslashtirilgan bir qator tamoyillar va amaliyotlarni o'z ichiga oladi. Ushbu maqola maktabgacha ta'lim muassasalari uchun o'quv dasturlarini loyihalashning asosiy jihatlarini o'rganib chiqadi, yaxlit o'sishni rag'batlantiradigan, xilma-xillikni qamrab oladigan va o'yinga asoslangan ta'lim orqali faol ishtirokni rag'batlantiradigan strategiyalarni ta'kidlaydi. Ushbu tamoyillarni chuqur o'rganish orqali o'qituvchilar va siyosatchilar umrbod ta'lim va muvaffaqiyat uchun mustahkam

poydevor qo'yish uchun erta bolalik ta'limini qanday optimallashtirishni yaxshiroq tushunishlari mumkin.

Materiallar va usullar

Maktabgacha ta'lim muassasalari uchun samarali o'quv dasturini ishlab chiqish erta yoshdagi ta'limning ilg'or tajribalarini birlashtiradigan tizimli yondashuvni o'z ichiga oladi. Quyidagi materiallar va usullar mustahkam maktabgacha ta'lim dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish uchun zarur bo'lgan asosiy strategiya va elementlarni belgilaydi:

O'quv dasturlarini ishlab chiqish: Ta'lim maqsadlari, ta'lim natijalari va o'quv dasturini boshqaradigan asosiy tamoyillarni tavsiflovchi keng qamrovli asosni yaratishdan boshlang. Ushbu asos milliy yoki davlat erta bolalik ta'lim standartlariga mos kelishi va bolalar rivojlanishi bo'yicha joriy tadqiqotlarni aks ettirishi kerak.

Ehtiyojlarni baholash: Maktabgacha ta'lim muassasasi tomonidan xizmat ko'rsatilayotgan bolalar va oilalarning demografik, madaniy va rivojlanish xususiyatlarini tushunish uchun ehtiyojlarni to'liq baholashni o'tkazing. E'tibor qaratilayotgan ustuvorliklar va sohalarni aniqlash uchun o'qituvchilar, ota-onalar va manfaatdor tomonlarning fikrlarini to'plang.

Rivojlanish uchun mos amaliyotlar (DAP): maktabgacha yoshdagi bolalarning noyob ehtiyojlari, qiziqishlari va qobiliyatlarini tan oladigan va ularga javob beradigan DAP tamoyillarini ta'kidlang. Optimal o'rganish va rivojlanishga yordam beradigan yoshga mos, qiziqarli va mazmunli o'quv faoliyati va tajribalarini loyihalash.

Mavzuli birliklar va loyihaga asoslangan ta'lim: O'quv dasturini til va savodxonlik, matematika, tabiiy fanlar, ijtimoiy tadqiqotlar va san'at kabi o'rganishning bir nechta sohasini birlashtiruvchi mavzuli birliklar yoki loyihalar atrofida tuzing. Bolalar tajribasiga mos keluvchi tematik birliklarni ishlab chiqish va izlanish, izlanish va tanqidiy fikrlashni rag'batlantirish.

O'yinga asoslangan ta'lim muhiti: o'yinga asoslangan ta'lim usullarini kundalik tartib va faoliyatga kiriting. Bolalarga ijtimoiy o'zaro ta'sirni, muammolarni hal qilish ko'nikmalarini, ijodkorlikni va hissiy tartibga solishni rag'batlantiradigan tuzilgan va tuzilmagan o'yinlarda qatnashish imkoniyatini yarating.

O'quv materiallari va resurslari: O'quv dasturi maqsadlarini qo'llab-quvvatlaydigan va amaliy izlanish va kashfiyotlarni rag'batlantiradigan rivojlanishga mos o'quv materiallari, resurslari va jihozlarni tanlang. Turli xil kitoblar, manipulyatsiyalar, badiiy materiallar va o'rganish tajribasini yaxshilaydigan texnologiya vositalaridan foydalanishni ta'minlang.

Kundalik tartiblar va o'tishlar: bolalar uchun barqarorlik va xavfsizlik hissi yaratadigan oldindan aytib bo'ladigan kundalik tartiblarni o'rning. Mustaqillik, o'z-o'zini tartibga solish va ijobiy xulq-atvorni rivojlantirish uchun davra vaqti,

markazlarga asoslangan ta'lim, ochiq havoda o'ynash, ovqatlanish va dam olish vaqtlari kabi mashg'ulotlar o'rtasida silliq o'tishni rejalashtiring.

Baholash va baholash: Kuzatish, hujjatlashtirish va norasmiy baholash kabi doimiy baholash strategiyalarini amalga oshiring, bu bolalarning taraqqiyoti va o'sishini kuzatish. Ta'lim qarorlarini xabardor qilish, o'rganish tajribasini individuallashtirish va yutuqlarni ota-onalar va tarbiyachilarga etkazish uchun baholash ma'lumotlaridan foydalaning.

Kasbiy rivojlanish: Pedagoglarning erta yoshdagi ta'lim, o'quv dasturlarini ishlab chiqish va o'qitish amaliyoti bo'yicha bilim va ko'nikmalarini oshirish uchun malaka oshirish imkoniyatlarini ta'minlash. O'qituvchilar ilg'or tajribalarini baham ko'rishlari va o'qitish amaliyotlari haqida fikr yuritishlari mumkin bo'lgan hamkorlik madaniyatini rivojlantiring.

Ota-onalar va jamoatchilik ishtiroki: Bolalarning o'qishi va rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun ota-onalar, oilalar va jamiyat a'zolari bilan hamkorlikni yo'lga qo'ying. O'quv maqsadlari, faoliyati va bolalarning rivojlanishi haqida oilalar bilan muntazam ravishda muloqot qiling. Seminarlar, oilaviy tadbirlar va ko'ngillilar imkoniyatlari orqali oilani jalb qilish imkoniyatlarini taqdim eting.

Ushbu materiallar va usullarga rioya qilgan holda, maktabgacha ta'lim muassasalari barcha yosh bolalar uchun optimal ta'lim va rivojlanishga yordam beradigan dinamik va inklyuziv o'quv dasturini yaratishi mumkin. Ushbu strategiyalar o'quv dasturining bolalar ehtiyojlariga mos kelishini, erta bolalik davridagi ta'lim sohasidagi ilg'or tajribalarni aks ettirishini hamda tarbiyalovchi va rag'batlantiruvchi ta'lim muhitini qo'llab-quvvatlashini ta'minlaydi.

Natijalar va muhokama

Belgilangan materiallar va usullarga asoslangan samarali maktabgacha ta'lim dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish bir nechta muhim natijalarni beradi va erta bolalik ta'limi bo'yicha qimmatli muhokamalarga sabab bo'ladi.

Rivojlanish maqsadlariga erishish: Yaxshi ishlab chiqilgan o'quv dasturi orqali maktabgacha ta'lim muassasalari turli sohalarda, jumladan, kognitiv, ijtimoiy-emotsional, jismoniy va ijodiy sohalarda rivojlanish maqsadlariga muvaffaqiyatli erishadilar. Bolalar til va savodxonlik, hisob-kitoblar, muammolarni hal qilish qobiliyatlari va maktabga tayyorgarlik uchun zarur bo'lgan ijtimoiy-emotsional qobiliyatlarning o'sishini namoyish etadilar.

Kengaytirilgan ta'lim tajribasi: Tematik birliklar, loyihaga asoslangan ta'lim va o'yinga asoslangan yondashuvlarni o'z ichiga olish maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'rganish tajribasini boyitadi. Bolalar qiziqish, izlanish va tanqidiy fikrlashni rag'batlantiradigan amaliy mashg'ulotlar bilan shug'ullanadilar. Ular faol ishtirok etish va kashfiyotlar orqali tushunchalarni chuqurroq tushunishadi, o'rganishga umrbod muhabbat uyg'otadi.

Yaxlit rivojlanishni rag'batlantirish: O'quv dasturi bolalarning qiziqishlari va rivojlanish darajalariga moslashtirilgan turli xil ta'lim tajribalarini birlashtirish orqali yaxlit rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi. Faoliyat o'z-o'zini ifoda etish, hamkorlik, hamdardlik va chidamlilikni rivojlantiradi, kelajakdagi akademik va ijtimoiy muammolarga tayyor bo'lgan har tomonlama rivojlangan shaxslarni tarbiyalaydi.

Ijtimoiylashuvga ijobiy ta'sir: tuzilgan kundalik tartiblar va hamkorlikdagi o'yin imkoniyatlari bolalarning ijtimoiylashuv ko'nikmalarini oshiradi. Ular samarali muloqot qilishni, mojarolarni muhokama qilishni va tengdoshlar bilan hamkorlik qilishni o'rganadilar, ijobiy munosabatlar va jamoaviy ish uchun asos yaratadilar.

Samarali baholash amaliyotlari: Kuzatish, hujjatlashtirish va norasmiy baholashni o'z ichiga olgan doimiy baholash amaliyotlari bolalarning taraqqiyoti va o'rganish ehtiyojlari haqida qimmatli tushunchalarni beradi. O'qituvchilar o'qitishni moslashtirish, o'sish sohalarini aniqlash va alohida bolalarga maqsadli yordam ko'rsatish uchun baholash ma'lumotlaridan foydalanadilar.

Uzluksiz kasbiy rivojlanish: Pedagoglar uchun kasbiy rivojlanish imkoniyatlari ularning erta bolalik ta'limidagi ilg'or tajribalardan xabardor bo'lib turishini ta'minlaydi. Pedagoglar o'rtasidagi hamkorlik innovatsion o'qitish strategiyalari va samarali o'qitish yondashuvlari baham ko'rilgan va amalga oshirilgan doimiy takomillashtirish madaniyatini rivojlantiradi.

Ota-onalarning ishtiroki va jamoatchilik ishtiroki: Ota-onalar va tarbiyachilar bilan kuchli hamkorlik bolalarning o'rganish tajribasini oshiradi. Doimiy muloqot, ota-onalarning seminarlari va oilaning maktab faoliyatiga jalb etilishi uy va maktab o'rtasidagi qo'llab-quvvatlovchi aloqani yaratadi. Jamiyat hamkorligi o'quv dasturini turli istiqbollar va resurslar bilan boyitib, bolalarning o'qish imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

Muhokama:

Natijalar maktabgacha ta'limda qasddan o'quv dasturini ishlab chiqish muhimligini ta'kidlaydi. Rivojlanish uchun mos amaliyotlar, o'yinga asoslangan ta'lim va har tomonlama baholash strategiyalariga ustuvor ahamiyat berib, maktabgacha ta'lim muassasalari bolalarning o'sishi va rivojlanishini optimallashtiradigan tarbiyaviy muhitlarni yaratadilar. Muhokama bolalar farovonligi va ta'lim natijalarini rag'batlantirishda o'qituvchilar, ota-onalar va jamiyat manfaatdor tomonlarning hamkorlikdagi sa'y-harakatlarini ta'kidlaydi. Kelajakdagi tadqiqotlar va doimiy baholash o'quv dasturlari yondashuvlarini takomillashtirish va turli maktabgacha yoshdagi aholining o'zgaruvchan ehtiyojlarini qondirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, maktabgacha ta'lim muassasalarida samarali o'quv dasturlarini ishlab chiqish har tomonlama rivojlanishni ta'minlash va bolalarni

kelajakdagi akademik va ijtimoiy muammolarga tayyorlash uchun juda muhimdir. Rivojlanish uchun mos amaliyotlar, o'yinga asoslangan ta'lim va har tomonlama baholash strategiyalarini birlashtirgan holda, maktabgacha ta'lim muassasalari bolalarning ham akademik, ham ijtimoiy rivojlanishi uchun boyitilgan muhit yaratadi. Strukturaviy tartiblar, tematik birliklar va ota-onalar va jamiyat bilan hamkorlikda hamkorlik qilish orqali maktabgacha ta'lim muassasalari bolalarning turli sohalarda o'sishini qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu sa'y-harakatlar nafaqat akademik tayyorgarlik uchun mustahkam poydevor qo'yadi, balki o'rganishga va muhim ijtimoiy ko'nikmalarga umrbod muhabbatni rivojlantiradi. Ushbu o'quv strategiyalarini takomillashtirish va amalga oshirishga doimiy e'tibor maktabgacha ta'lim muassasalarining bolalar va oilalarning o'zgaruvchan ehtiyojlariga javob berishini ta'minlaydi, ijobiy ta'lim natijalarini rag'batlantiradi va bolalarni maktabda va undan tashqarida muvaffaqiyatga tayyorlashga yordam beradi.

REFERENCES:

1. Bredekamp, S. Va Kopple, C. (Tahrirlar). (2010). *Tug'ilgandan 8 yoshgacha bo'lgan bolalarga xizmat ko'rsatadigan erta bolalik dasturlarida rivojlanish uchun mos amaliyot* (3-nashr). Vashington, DC: Yosh bolalar ta'limi milliy assotsiatsiyasi.
2. Epstein, A. S. (2016). *Qasddan o'qituvchi: yosh bolalarni o'rganish uchun eng yaxshi strategiyalarni tanlash*. Vashington, DC: Yosh bolalar ta'limi milliy assotsiatsiyasi.
3. Milliy tadqiqot kengashi. (2001). *O'rganishga ishtiyoqli: maktabgacha yoshdagi bolalarimizni tarbiyalash*. Erta bolalik pedagogikasi qo'mitasi. B. T. Bowman, M. S. Donovan va M. S. Berns (Eds.). Vashington, DC: Milliy Akademiyalar matbuoti.
4. Pianta, R. C. Va Kraft-Sayre, M. (2003). *Bolalar bog'chasiga muvaffaqiyatli o'tish: bolalar, oilalar va maktablarni bog'lash bo'yicha sizning qo'llanmangiz*. Baltimor, MD: Paul H. Brookes Publishing Co.
5. Vud, E. Va Attfield, J. (2005). *O'yin, o'rganish va erta bolalik o'quv dasturi* (2-nashr). London: SAGE Publications Ltd.
6. Wortham, S. C. (2011). *Erta yoshdagi bolalar o'quv dasturi: o'rganish va o'qitishning rivojlanish asoslari* (5-nashr). Upper Saddle River, NJ: Pearson.